

Hilsen fra Amanda

af fhv. overbibliotekar Torben Nielsen

I 1947 besøgte en spinkel, gammel dame lederen af Håndskriftafdelingen Kåre Olsen. Det rygtedes hurtigt i huset, at den besøgende var ingen ringere end Drachmanns "Edith" - fru Amanda Gerlach fra Hamburg. Med sig havde hun ca. 850 breve, som hun havde modtaget fra digteren. Medens hun i sit private liv havde trukket en streg *mellem* sit forhold til Drachmann og sit liv som hustru og moder - hun blev i 1898 gift med den hamburgske købmand Bernhard Gerlach, som allerede døde i 1911 - så havde hun ikke slået en streg *over* Drachmann-perioden. Hendes hjem i Hamburg blev udbombet, men hvordan hun nu bar sig ad: Drachmanns breve og Krøyers tegning af ham overlevede katastrofen.

Amanda Gerlach døde i 1953, 87 år gammel. I efteråret 1991 blev Det danske Sprog- og Litteraturselskab af lektor Tove Heidemann, Haderslev, gjort opmærksom på, at der endnu beroede nogle personlige papirer hos hendes barnebarn, fru Ulla Carstensen i Hamburg, som ikke fandt det påkrævet, at de forblev i hendes varetægt, og jeg aflagde derfor som repræsentant for Selskabet et besøg hos fru Carstensen, der simpelthen gav mig papirerne med. Jeg ordnede og registrerede dem, inden de med fru Carstensens samtykke blev overgivet til Det kongelige Bibliotek, hvor de nu udgør et supplement til samlingen fra 1947.

Fru Carstensen vidste ikke nærmere om, hvordan det forholdt sig med samlingens proveniens, men det er mit gæt, at den - bortset fra brevene til Amanda Gerlach selv - har været efterladt i Hamburg af Drachmann og efter opløsningen af deres forhold taget vare på af Amanda Gerlach. I korthed fortalt indeholder samlingen følgende:

Amanda Nielsen (Nilsson) (1866-1953). Visesanger. Mødte i 1887 Holger Drachmann. Navnet 'Edith' gav han hende i romanen *Forskrævet*, men hun optræder under mange navne i hans værker.

1) 92 breve og brevkort til Holger Drachmann fra Amanda Nilsson fra årene 1889-1897. Begge førte de en omflakkende tilværelse, hun med skiftende engagementer ved varietéer i mange byer i Norden og i Tyskland, han på oplæsningsturnéer, på rekreationsophold forskellige steder og på rejser, hvor de kunne være i hinandens nærhed; hendes breve er dateret i 13 forskellige byer og de er adresseret til over 20 forskellige adresser. Brevene vidner om et varmt og inderligt kærlighedsforhold og tillige om Amandas vogten over sin selvstændighed; hun forsørgede sig selv som "Couplet-Sängerin" og boede kun lejlighedsvis sammen med Drachmann, på rejser, som de gjorde sammen, og i tilfælde, hvor han var syg og behøvede hendes omsorg. Men i Hamburg, der var deres faste punkt i tilværelsen, boede de hver for sig, og det illustrerer forholdet, at hun tilsyneladende kun boede i Drachmanns lejlighed i Eichenstrasse på et tidspunkt, hvor Drachmann befandt sig andetsteds. Et for en nutidig betragter lidt pudsigt forhold er, at hun altid tiltaler ham med "De", medens han kalder hende "du". Charles Kjerulf spurgte hende engang, hvorfor, og hun svarede med et lille smil: "Han var ligesom for stor". Navnet "Edith", under hvilket han har gjort hende

Holger Drachmann (1846-1908).
Maler og digter. 1872 udkom *Digte*,
som bl.a. indeholdt *Engelske Social-*
lister. Fik sit gennembrud som dig-
ter i 1876 med bl.a. digtet *Sakuntala*.
SKrev endvidere eventyrspil (*Der*
var en Gang, 1885) og romaner
(*Forskrevet*, 1890)

udødelig i litteraturen, benyttede han aldrig i privatlivet; der gik hun altid under sit døbenavn.

2) 36 breve til Holger Drachmann fra 22 forskellige brevskrivere fra årene 1891-1897. Nogle af brevene er lykønskninger til hans 50-årsdag 9.10. 1896, som han fejrede i en snæver kreds i Hamburg. En del af brevene er fra hans søstre Harriet Bentzon (og hendes mand, landinspektør Povl B.), Mimi Boye (og hendes mand, arkivar ved Nationalmuseet Vilhelm B.), og flest fra forfatterinden Erna Juel-Hansen. Hun stod især den uregerlige bror nær, og det er tydeligt, at Amanda har haft familiens sympati. Også til Amandas familie synes Drachmann at have haft en positivt forhold; der er fire breve fra søsteren Soffi Ketelsen (gift med en kaptajn), og efter bruddet med Amanda har Drachmann holdt kontakt med hende på distance gennem søsteren, som det kan ses i brevsamlingen fra 1947. Der er hilsener til hende i brevene til Soffi - og så sent som i 1901 sender Drachmann billetter til "Gurre" til Soffi Ketelsen, og det er også hende, han et par måneder tidligere fortæller om sit uventede møde med Amanda i et teater.

3) 12 små meddelelser og hilsener fra Drachmann til Amanda Nilsson.

4) 7 breve til Amanda Nilsson (Gerlach) fra forskellige over et langt tidsrum. Det ældste (1890) er fra cand.mag. L. Laursen - den senere rigsarkivar - og vækker anelser om et muntert studenterliv. Fra Drachmann-tiden er der et par breve fra Amandas søster, men de andre er senere; kort efter Drachmanns død har hun fået et fællesbrev fra Suschen og Charles Kjerulf, de fælles venner og deltagere i 50-års fejringen i 1896. Erna Juel-Hansen skriver til hende i 1909; hun var, som det fremgår af hendes brev til Holgers 50-årsdag (Morten Borups udgave IV., 1976) taknemmelig mod Amanda for hvad hun betød for broderen. I den lille fest på 50-årsdagen deltog iøvrigt maleren P.A. Schou, der ligesom Drachmann havde expatrieret sig til Hamburg, Bjørn Bjørnson og den danske konsulatssekretær Vilhelm Greibe. Fra ham foreligger der et langt brev fra januar 1933, tydeligvis et svar på Amanda Gerlachs anmodning om at fortælle noget om Drachmann fra tiden efter deres adskillelse. Et brev fra Drachmanns og Amandas fælles ven maleren Carl Sundt-Hansen er udateret, men det yngste brev er fra 20.-1. 1944, fra etatsrådinde Harriet Bentzon, Holger Drachmanns sidstlevende (halv)søster. Amanda Gerlach har i en nødsituation efter de store bombardementer spurgt Harriet Bentzon, om hun kunne hjælpe hende med nogle enkle fornødenheder, eller om det var muligt at komme til Danmark? Harriet Bentzon, sønnen Jørgen (komponisten) og datteren Inger har forsøgt forskellige udveje, men har måttet give op overfor tidens mange restriktioner. Også Axel Kjerulf - Charles Kjerulfs søn - har været interesseret i Amanda Gerlachs skæbne.

At Amanda Gerlach har sat pris på Holgers søster, tør måske udledes af, at hun havde ønsket, at hendes sønndatter skulle hedde Harriet - hvad hun altså ikke kom til.

5) Endelig findes der 18 manuskripter af Holger Drachmann, deraf 17 digte. Lad det straks være sagt, at det lyder af mere end det er: Nogle er korte blyantsudkast, et par renskrevne digte er kendt og trykt, men store nyheder byder det lille bundt papir ikke på. Da det dog drejer sig om spåner fra et berømt værksted, skal de kort opregnes:

Den arme Flue. Blyant. Kladde. Dat. Okt. 1890. (Trykt i *Gøglere* m.fl. st.)

Astarte (til Billedet af Gabriel Max). Blæk. (Trykt i *Ill. Familie-Journal* 10.12.1893).

"Da vandred jeg ned til det dybe Vand". Blæk. Fragment.

"Dig vil jeg følge". Blyant. Kladde. Dat. Blankenese 31.8.1892 (på

hotelregning fra Kbh.).

Døden og Brændehuggeren. Blæk. Renskrift. (Trykt i Ill. Familie-Journal 1.7.1894).

Den gamle Konge. Blyant. Kladde. (Trykt i Sangenes Bog).

"Hvad vi mod andre syndet, har vi bødet". Blæk. Kladde.

"Hvorfor tage Munden fuld" med overskrift Sange til Havet. Blæk. Kladde, dat. Eftersommeren 1891.

I Havsnød (Til Billede af Hans Bohrdt: Skibbrudnes Redning). Blæk. Renskrift. (Trykt i Ill. Familie-Journal 7.5.1893).

"Jeg satte mig ned mod Aftenstund". Blæk. Synes tænkt som renskrift, men slutningen bearbejdet. (Indledningsdigt til "Middelalderlig").

O Johny. Blæk. Uden rettelser.

Sommer-Sange. Blyant. Kun 10 linjer. Dateret 94 af Amanda Nilsson.

Sommer-Vise. Blyant. Kladde, dat. Marts 95.

Sang af "Gøglere". Trækfuglene! Blæk. Kladde. (Versionen i Poetiske Skrifter noget afvigende).

Under Pæretræet. Blæk. Renskrift.

Velsignet Alt! Blyant. Kladde.

Ønskehatten. Blæk. Kladde.

De utrykte digte findes ikke i Poul Holsts digtkatalog eller i Ursins bibliografi.

Af de ufuldendte digte hæfter man sig ved "Sommer-Vise", der ingenlunde er skrevet om sommeren, men i marts 1895, da han lå i Hamburg med en brækket ankel. Det er adresseret til Suschen Kjerulf, "Suschen, med de bløde Vipper/ over en lidt fregnet Kind-/ Fløjels-Øjnene, som klipper/ ret som søvnbeslørt og [søvnbeslørt og sirligt] glipper/ ved den mindste Brises [Zephyrs] Vind..." Han styrker sig ved tanken om sommeren og vennerne og folder sig ud i et virtuost metrum; digtet kan på grund af de mange rettelser og en ulæselig linje ikke forsvarligt gengives, men slutningen står fast:

Hver en Aarstid har sit Møde -

længes, sværme, stille gløde,

sænke sig i Minder søde

paa en duftombølget Plet:

sig mig, Suschen, hvad er Sommer,

dersom Sommer ej er det.

Et yderligere manuskriptblad - ikke med Drachmanns egen hånd - illustrerer Sten Drewsens ytring om det slidsomme arbejde med oversættelsen af Byrons "Don Juan", at "femtende og sekstende Sang ... skyldes Sekretærer. Dog kun de dårlige Vers; de gode har han senere selv sat Mesterstrøget på". Arket indeholder strofe 55-64 af 13. sang, hvor bl.a.

"nu er de sjunkne - ene den tilbage" ved et enkelt greb er forbedret til "de sank - og den er ene nu tilbage".

Amanda Gerlachs papirer udgør et værdifuldt tilskud til vort kendskab til Drachmann i "Edith"-perioden, og ikke mindst til Amanda Nilsson selv som den fine og hengivne kvinde, hvis tab han aldrig rigtig forvandt, især da han nok erkendte sin egen skyld. Blandt de papirer, hun så pietetsfuldt gemte, er nogle få linjer med overskriften: Notitser til Memoirer:

"Hele mit Liv har været Kærlighed - vanrøgtet undertiden af mig selv - misforstaaet ofte af andre, men mit Liv er i hvert Fald mundet ud i én, stor, trofast Kærlighed: og denne har afsat sine dybeste Spor i min Digtning som i mit Væsen. Gaa til denne min store Kærlighed, og lær mig at kende, Du, som laster mig."

Dateret Novb. 95. Ak ja.

PS: Efter at dette var skrevet, udkom Emmy Drachmanns lille bog *Edith*, udg. af Benedikte Alkjær og Vibeke Drachmann (Forlaget Skovlænge, Søllested 1992). Det siger sig selv, at den svigtede hustrus dom ikke falder sammen med det indtryk, Ediths papirer meddeler. Jeg begrænser mig til at konstatere dette uden yderligere kommentarer, men ville på den anden side finde det ubilligt ikke at gøre opmærksom på Emmy Drachmanns skrift - så meget mere, som originalen ligger på Det kongelige Bibliotek.